

Collector Schaffen fase 2

Diest, Vlaams-Brabant

2024K376

ARCHEOLOGIENOTA

VERSLAG VAN RESULTATEN

BUREAUONDERZOEK

VLAAMS ERFGOED CENTRUM [VEC]

2440 GEEL

LIESDONK 5

AUTEUR:

Kim Aluwé

ERKEND ARCHEOLOOG:

K. Aluwé (OE/ERK/Archeoloog/2021/0029)

© Vlaams Erfgoed Centrum VEC, Geel, 2024

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum VEC. Vlaams Erfgoed Centrum VEC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. BUREAUONDERZOEK [BO]	3
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 De onderzoeksopdracht	5
1.1.3 Het projectgebied	6
1.2 ASSESSMENT	9
1.2.1 Landschappelijk kader	9
1.2.2 Historisch kader	14
1.2.3 Archeologisch kader	20
1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK	24
1.3.1 Interpretatie en datering	24
1.3.2 Verwachting en conclusies	25
BIBLIOGRAFIE	i
BIJLAGE	ii

INLEIDING

De initiatiefnemer plant riolerings- en wegeniswerken in een 9-tal straten in Schaffen (Diest). De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 59.462m², de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt eveneens 59.462m².

Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied, woongebied met landelijk karakter en agrarisch gebied. Het plangebied situeert zich noch binnen een vastgestelde archeologische zone, noch binnen een archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 1000 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 3000 m² bedraagt.

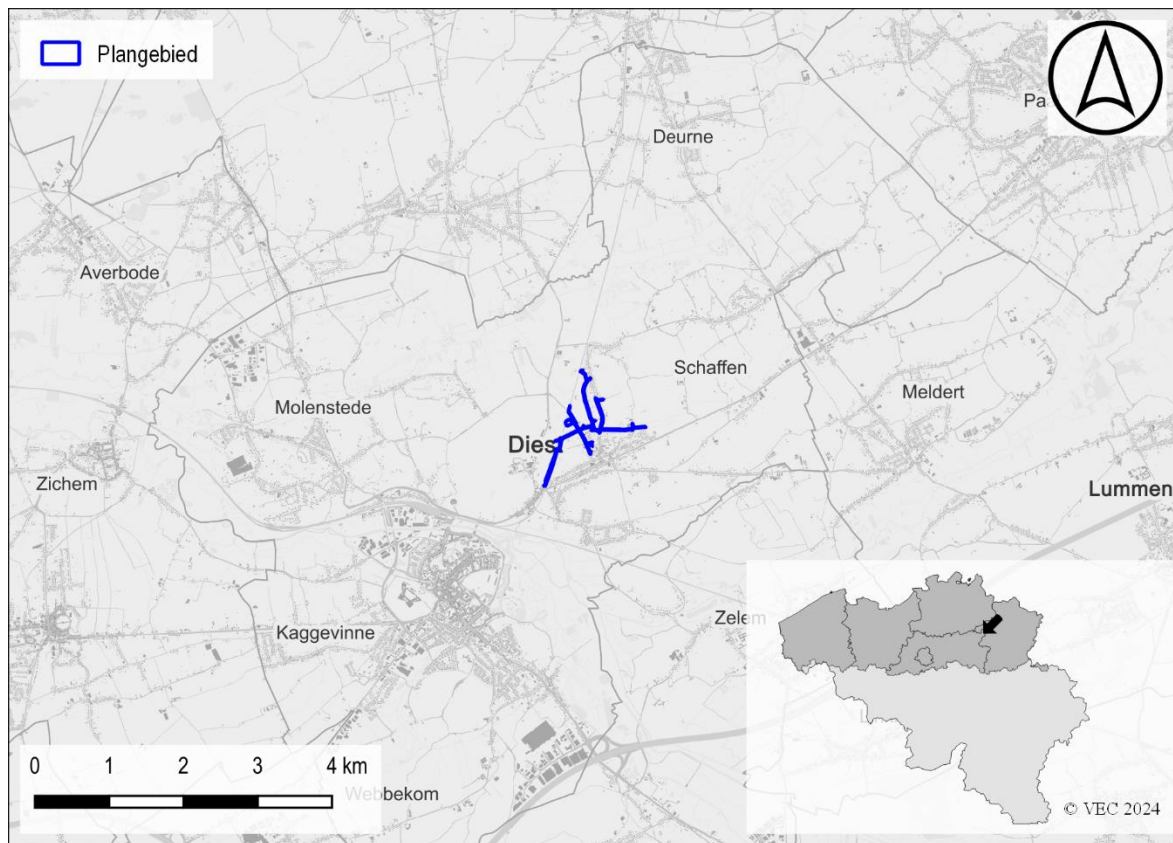
VLAAMS ERFGOED CENTRUM [VEC] is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. BUREAUONDERZOEK [BO]

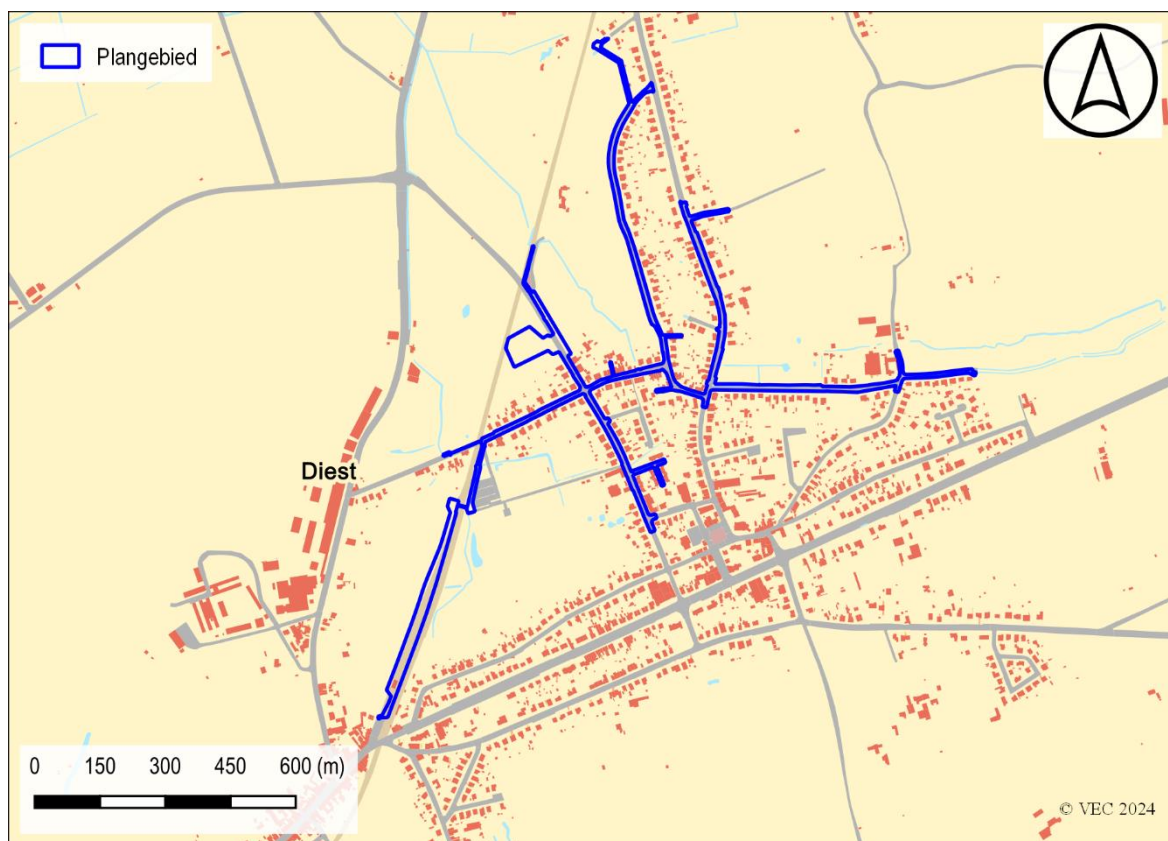
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2024K376	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0071	
<i>BOUNDING GEOMETRY</i>	X ₁ : 199273	Y ₁ : 187572
	X ₂ : 200649	Y ₂ : 189134
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Pater Daemsstraat, Vroentestraat, Vroentehof, Waterbosstraat, Waterstraat, Verlorenkoststraat, Reydtstraat, Berkstraat, Kerkstraat te Schaffen (Diest)	
OPZET INITIATIEFNEMER	Riolerings- en wegeniswerken	

Figuur 1: Situering ruime omgeving projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

1.1.2 De onderzoeksopdracht

1.1.2.1 Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

“Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.”
– CGP 4.0; p. 28

Op basis van verscheidene parameters, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, topografie, geomorfologie, bodemgebruik, vegetatie, en ingreephistoriek, wordt een waardering van het archeologisch potentieel binnen het afgebakende projectgebied opgesteld. Hiertoe wordt een stapsgewijze onderzoeksprocedure doorlopen, waarbij de vraagstelling steeds teruggekoppeld wordt naar volgende kernpunten:

- Wat is de trefkans op intact bewaarde archeologische aanwijzingen?
- Wat zijn de geplande ingrepen in functie van de werkzaamheden? Zullen de werken eventuele vindplaatsen bedreigen?

1.1.2.2 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek fase BO

VLAAMS ERFGOED CENTRUM [VEC] werd aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureauonderzoek op te maken. Dit bureauonderzoek werd uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog van VLAAMS ERFGOED CENTRUM [VEC]. De aard van de werken werd tijdens het bureauonderzoek afgewogen tegen de voorhanden zijnde gegevens relevant voor het projectgebied op bodemkundig, landschappelijk, historisch-cartografisch en archeologisch vlak.

De archeologienota werd opgemaakt middels *Office*- en *Adobe*-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving. Hierin werden de ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op geopunt.be, dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be, cartesius.be en de website van de centraal archeologische inventaris [CAI]¹. De geraadpleegde literatuur, de digitale bronnen en het kaartmateriaal zijn te vinden in de bijlage.

¹ De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen en andere sites met erfgoedwaarde; onder dezelfde noemer verzamelen we alle opgestelde archeologienota's vanaf 2015.

1.1.3 Het projectgebied

1.1.3.1 Archeologische voorkennis

Binnen de grenzen van het projectgebied vond in het verleden nog geen archeologisch (voor)onderzoek plaats. Wel doorsnijdt het plangebied een CAI-melding van een 18de-eeuwse site met walgracht. Bovendien werden langsheen het plangebied al 3 archeologienota's bekrachtigd. Tussen de spoorweg, de Pater Daemsstraat en Vroentestraat werd in 2019 een archeologienota opgemaakt voor de aanleg van wegenis, parking, wadi's, voetbalvelden en paardrijpistes (ID 11230). Er werd verder vooronderzoek in uitgesteld traject geadviseerd, maar mogelijks niet uitgevoerd. In het oosten van het plangebied werd een archeologienota opgemaakt voor de inrichting van het GOG dat gelijktijdig met de huidige werken zal uitgevoerd worden (ID 27990). Voor een deel van deze werken werd verder vooronderzoek in uitgesteld traject geadviseerd. De landschappelijke boringen werden eind oktober 2024 uitgevoerd, de nota is in voorbereiding. De profielen met hoofdzakelijk A-C horizont zijn weinig duidelijk en zeer nat, waardoor geen verder onderzoek geadviseerd wordt. Voor de riolerings- en wegeniswerken grenzend aan het zuiden van het plangebied werd meteen na het bureauonderzoek een vrijgave geadviseerd (ID 31125).

1.1.3.2 Ruimtelijke situering

Het plangebied bevindt zich in Schaffen, een deelgemeente in het oosten van Diest in de provincie Vlaams-Brabant. Het betreft de Pater Daemsstraat, Vroentestraat, Vroentehof, Waterbosstraat, Waterstraat, Verlorenkoststraat, Reydtstraat, Berkstraat en de Kerkstraat.

Figuur 3: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.1.3.3 *Bestaande toestand*

Met uitzondering van de Verlorenkoststraat is er vandaag de dag in alle straten wel iets van een afwateringsstelsel aanwezig. In de Pater Daemsstraat, de Vroentestraat ten zuiden van de Pater Daemsstraat, de Vroentehof en de Reydtstraat heeft dit bestaande stelsel het meest weg van een gemengd stelsel. In de andere straten betreft het eerder een bestaand grachtenstelsel of ingebuisde grachten waarop vervolgens toch enkele huisaansluitingen van afvalwater zijn aangesloten.

De rijweg in de bestaande toestand bestaat voornamelijk uit asfaltverharding of betonverharding. De Vroentehof en diverse verkeersplateaus bij kruisingen, alsook de voetpaden in Vroentestraat en Vroentehof bestaan uit betonstraatstenen. Bij de Pater Daemsstraat nr. 6 is een kort stuk van de rijweg in kasseien uitgevoerd. In de Kerkstraat zijn in de huidige toestand fietssuggestiestroken aangeduid op de weg.

De bermen hebben een diverse invulling met gras, opritten in verschillende verhardingen en grindperken zoals vaak in gelijkaardig woongebied (met landelijk karakter). Langs de agrarische percelen is de invulling eerder beperkt tot gras of grachten.

1.1.3.4 *Geplande bodemingrepen*

De opdrachtgever plant rioleringswerken in een 9-tal straten in Schaffen (Diest) waar momenteel geen gescheiden riolering aanwezig is of waar zelfs helemaal geen riolering is. De doelstelling is om de woningen zoveel mogelijk aan te sluiten op het te realiseren gescheiden stelsel met DWA- en RWA-assen. Naar aanleiding van de rioleringswerken, wordt de wegenis in de betrokken straten volledig vernieuwd vrijwel volledig binnen het huidige gabarit. Voor de verdere afvoer van de DWA naar een zuiveringsinstallatie wordt een persleiding evenwijdig aan de spoorweg aangelegd.

Rioleringswerken

DWA-stelsel

Het nieuwe DWA-stelsel zal onder de rijweg van de betrokken straten worden aangelegd op een diepte van 1,5-3,5m. Enkel in de Pater Daemsstraat wordt een gedeelte van de huidige riolering behouden als DWA. De gravitaire leidingen van de DWA-riolering hebben waar mogelijk een diameter van 250 mm met minimale hellingen van 4,6 ‰. Over de rest van het nieuwe DWA-net is een grotere buisdimensionering van 400 tot 700mm nodig.

De aansluiting van het complete DWA-net van dit project op de bestaande riolering van Schoonaerde gaat via een persleiding vanuit een pompstation (PS1) aan het terrein voor grondverbetering, doorheen de Pater Daemsstraat tot in de berm langsheen de spoorweg. Deze persleiding kruist een waterloop alsook de spoorweg zelf. De werkzone voor de aanleg van deze leiding ter hoogte van de spoorwegberm is ca. 12m breed. De aansluiting van de Reydtstraat op het nieuwe netwerk in Waterbosstraat wordt gerealiseerd met de aanleg van een pompstation (PS2) en persleiding door agrarisch gebied. De werkzone is ca. 6-8m breed.

RWA-stelsel

Een groot deel van het nieuwe RWA-stelsel wordt op de meeste locaties onder huidige wegenis aangelegd op een diepte van 1,5-3m. Op enkele locaties wordt het regenwater niet afgevoerd via een RWA-leiding, maar via een nieuw aan te leggen gracht. Dit is het geval in het uiterste noorden van de Vroentestraat, rechtover het geplande terrein voor grondverbetering, waar een 4,5m brede gracht tot 1-1,5m diep wordt aangelegd voorzien van een werkzone van ca. 5m breed. Over bijna de volledige lengte van de Waterbosstraat wordt ook een nieuwe gracht voorzien van 2m breed tot 80cm diep en voorzien van een werkzone van ca. 3m breed. De bestaande grachten zullen blijven, maar om de watervoering te garanderen zal de begroeiing er verwijderd worden en zal er eventueel herprofilering nodig zijn.

Wegeniswerken

De rijweg zal worden heraangelegd in asfalt, opgesloten door ter plaatse gestorte lijnvormige elementen en dit vrijwel volledig binnen het huidige gabarit. De op dit moment aanwezige verkeersplateaus zullen opnieuw aangelegd worden met vrijwel dezelfde dimensionering, maar ze zullen heraangelegd worden in betonstraatstenen en prefab drempелеlementen. Op alle kruispunten worden verkeersplateaus aangelegd met diezelfde materialen. Verder worden snelheidsremmende maatregelen voorzien in alle straten door middel van wegversmallingen.

In Vroentestraat wordt het wegprofiel aangepast thv de schoolomgeving naar een profiel met betonstraatstenen voor de rijweg en een centrale middengoot. De aanwezige voetpaden in dit gedeelte worden opnieuw heraangelegd met betonstraatstenen. De opgebroken opritten worden hersteld in oorspronkelijke staat of in betonstraatstenen heraangelegd. De bestaande wegenis wordt hierbij niet uitgebreid, het gaat louter om een heraanleg binnen de bestaande zichtbare rooilijn. Bij Pater Daemsstraat 6 zal de bestaande kasseiverharding vervangen worden door asfalt verharding.

Terrein voor grondverbetering

Er wordt een terrein voor grondverbetering voorzien. Dit terrein is gelegen op het perceel met kadaster nr.193G. Het terrein heeft een oppervlakte van circa 5813 m². Het terrein wordt tijdelijk, voor de duur van deze werken, ter beschikking gesteld aan de aannemer voor de opstelling van een grondmenginstallatie en de stapeling van de voor herbruik geschikt of geschikt te maken gronden. Voor de inrichting van het terrein wordt de teelaarde (min. 30cm) afgegraven. Na de werken wordt het terrein terug volledig in oorspronkelijke toestand gebracht.

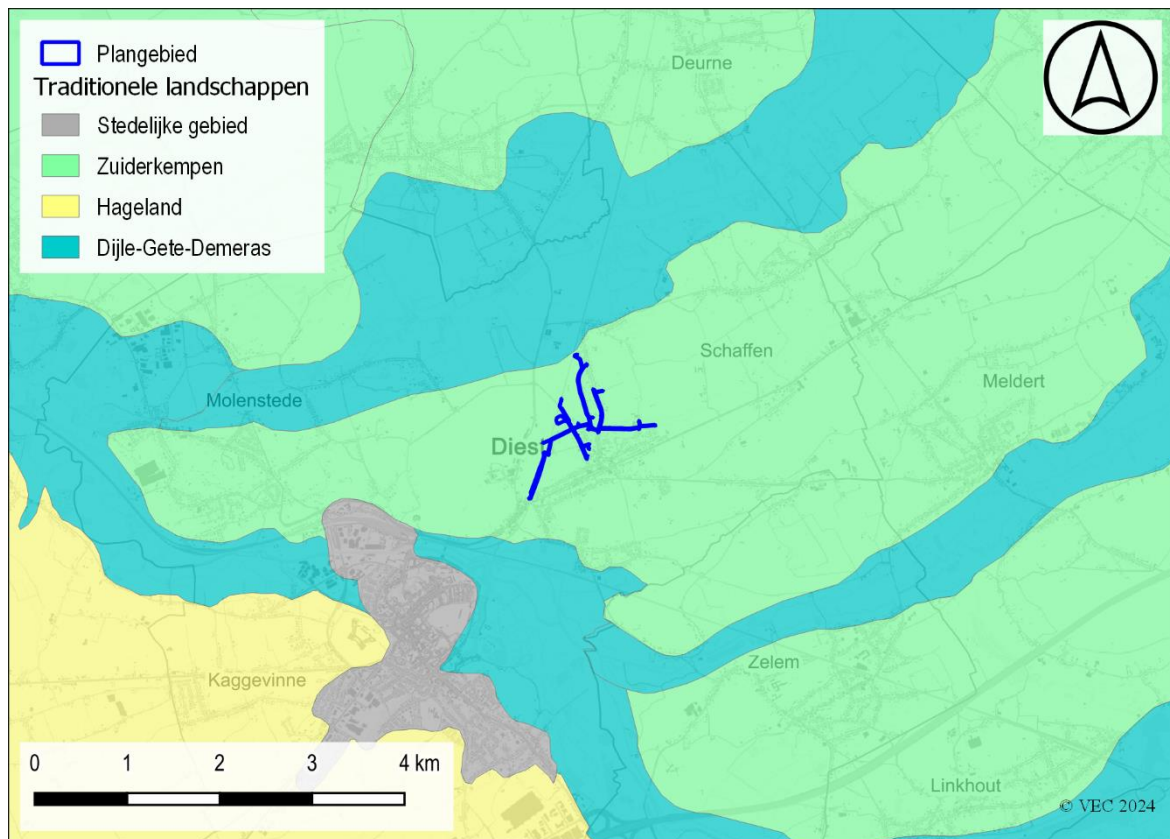
1.2 ASSESSMENT

1.2.1 Landschappelijk kader

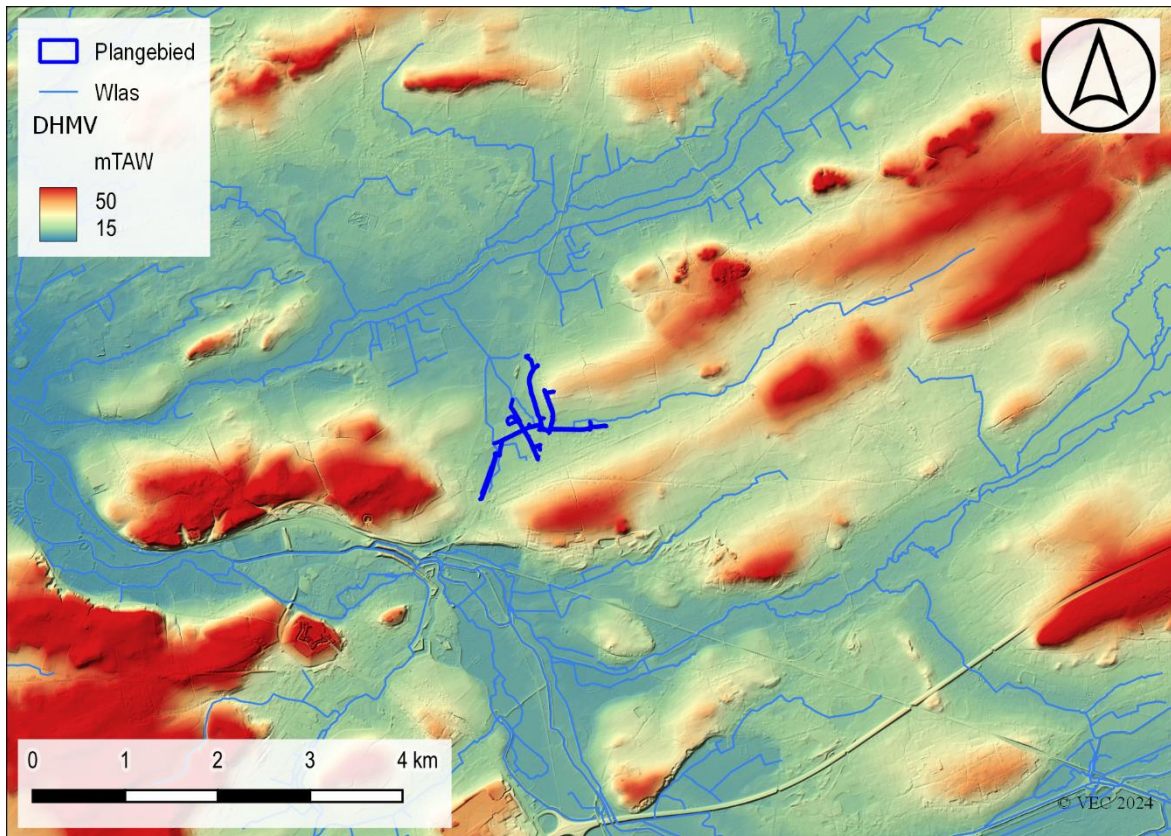
Aardkundige en hydrografische situering

Het plangebied bevindt zich in de Zuiderkempen tussen de valleien van de Kleinebeek-Grotebeek-Zwart Water in het noorden, de vallei van de Zwartebeek in het zuiden en de Demervallei in het westen. De Veldbeek die langsheen het plangebied stroomt, komt via de Kleinebeek, het Zwart Water en de Hulpe terecht in de Demer.

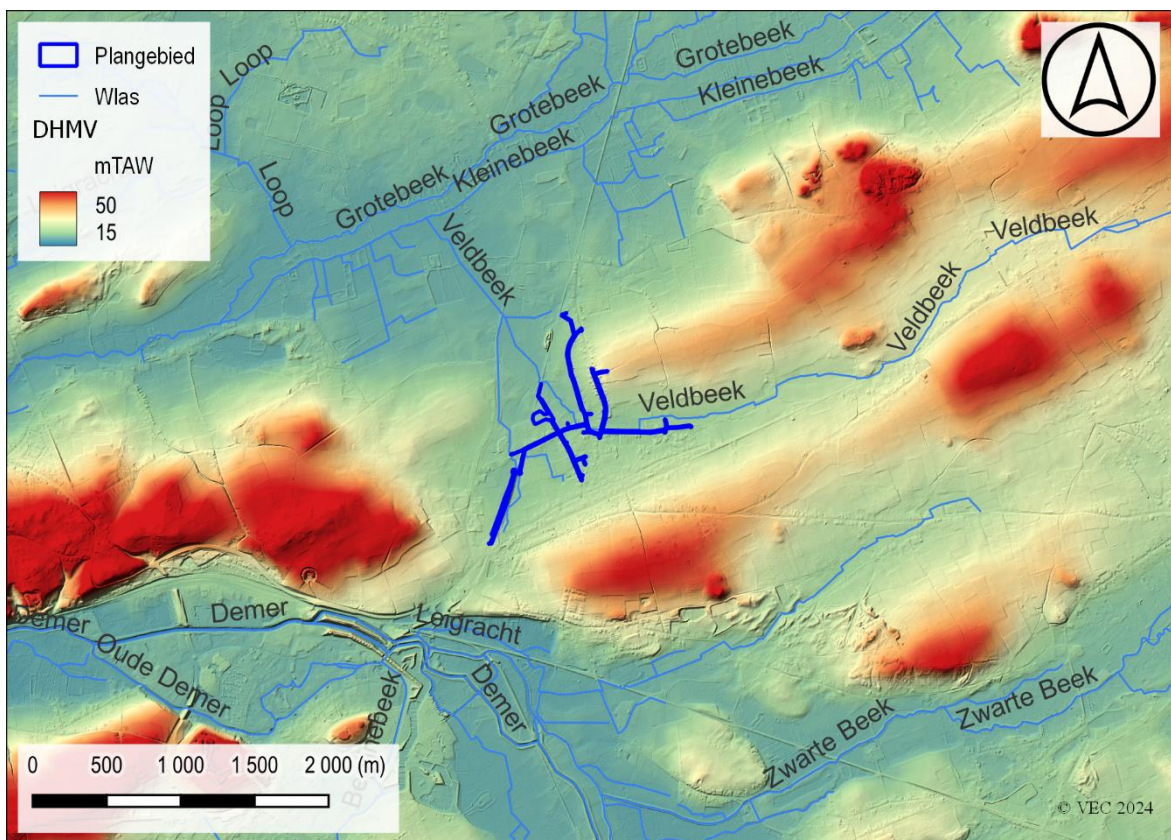
Het landschap van de Zuiderkempen wordt gekenmerkt door langgerekte, zuidwest-noordoost gerichte heuvelruggen, de zogenaamde “Diestiaanheuvels”. Het plangebied zelf ligt in een laaggelegen zone tussen twee van deze heuvelruggen in. De hoogte op het plangebied varieert over het algemeen tussen 22 en 25mTAW. In het uiterste noordoosten raakt het plangebied een uitloper van de heuvelrug waar de hoogte op korte afstand oploopt van 26 tot meer dan 32mTAW.

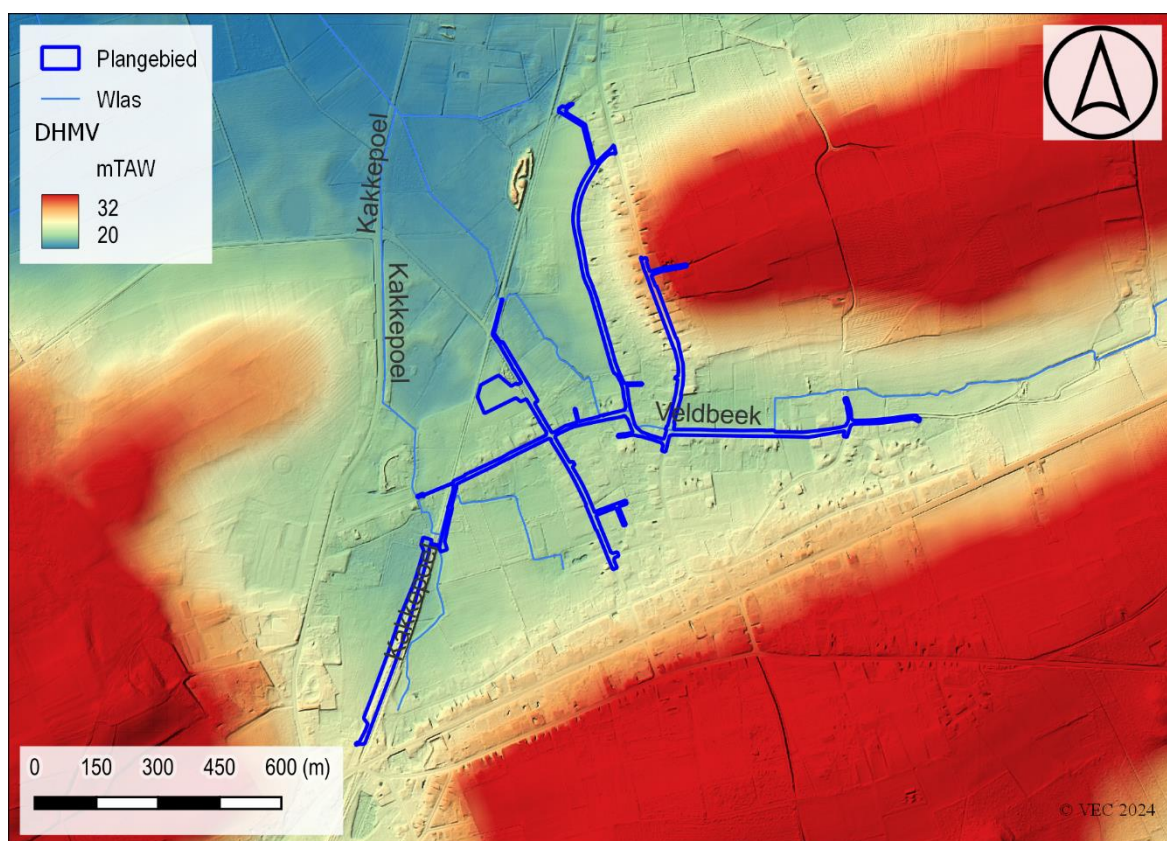
Figuur 4: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

Figuur 5: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

Figuur 6: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

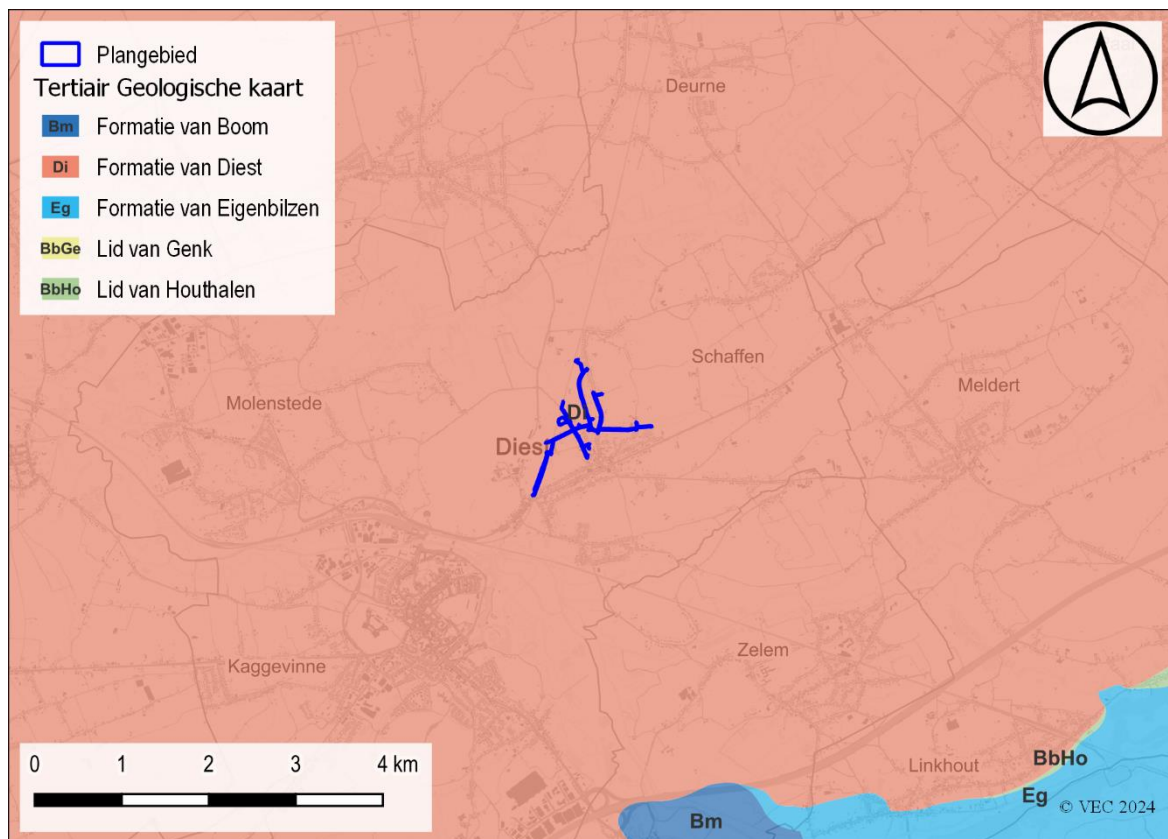
Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

Fysisch-geografische gegevens

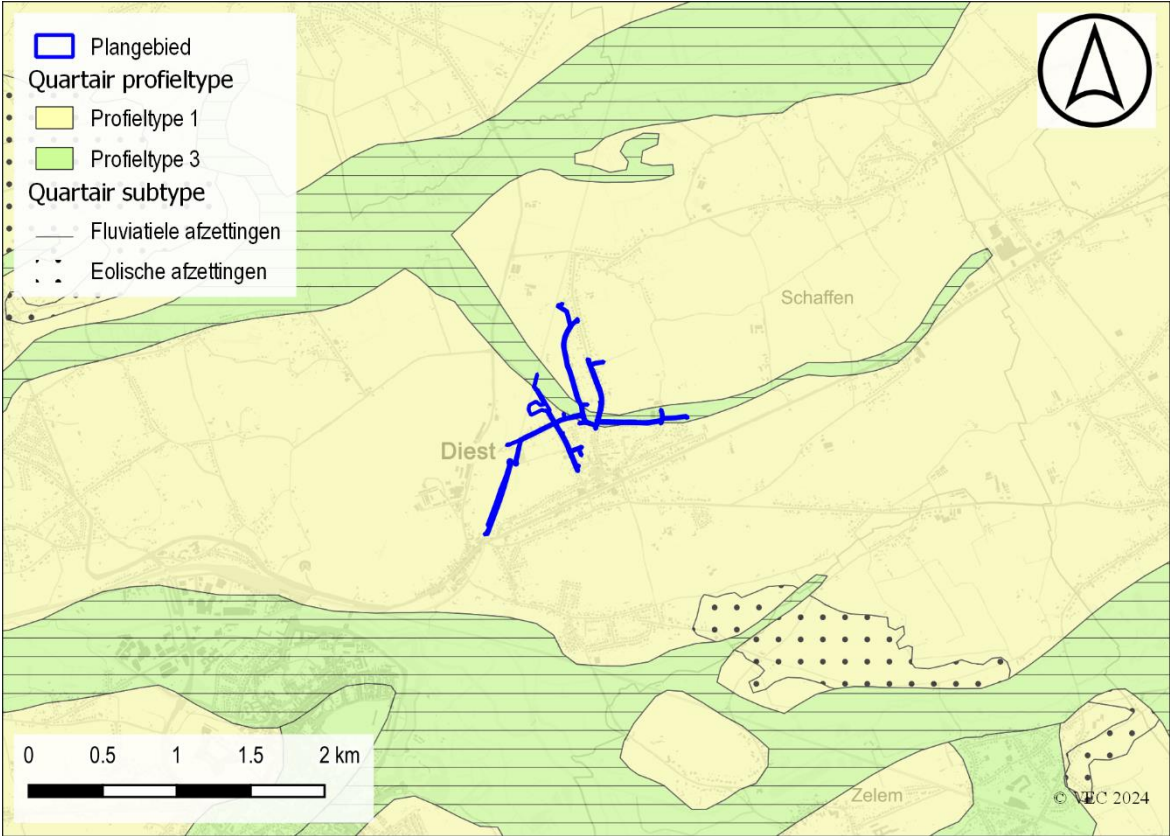
Volgens de Tertiair geologische kaart is de Formatie van Diest binnen het plangebied aan te treffen. Deze formatie bestaat uit groen tot bruin heterogeen zand, glauconiet en micarijke horizonten bevat. Ook meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken en kleirijke horizonten komen voor. De Formatie, die gekenmerkt wordt door een schuine gelaagdheid, werd gevormd tijdens het Tortonien en Vroeg-Messinien (11 tot 7 miljoen jaar geleden). Ze werd gevormd tijdens de laatste grote transgressie van de zee vanuit het noorden, waarbij een groot deel van de landmassa van wat tegenwoordig België heet onder water viel.

Bovenop de Tertiaire afzettingen liggen binnen het plangebied afzettingen die dateren uit het Quartair. Meer specifiek gaat dit om afzettingen die in te delen vallen bij Profieltype 1 en 3a. Profieltype 1 bestaat uit eolische afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk het Vroeg-Holoceen. Profieltype 3 a bestaat uit een sequentie van fluviale afzettingen van het Holoceen en mogelijk het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) bovenop eolische afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en fluviale afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

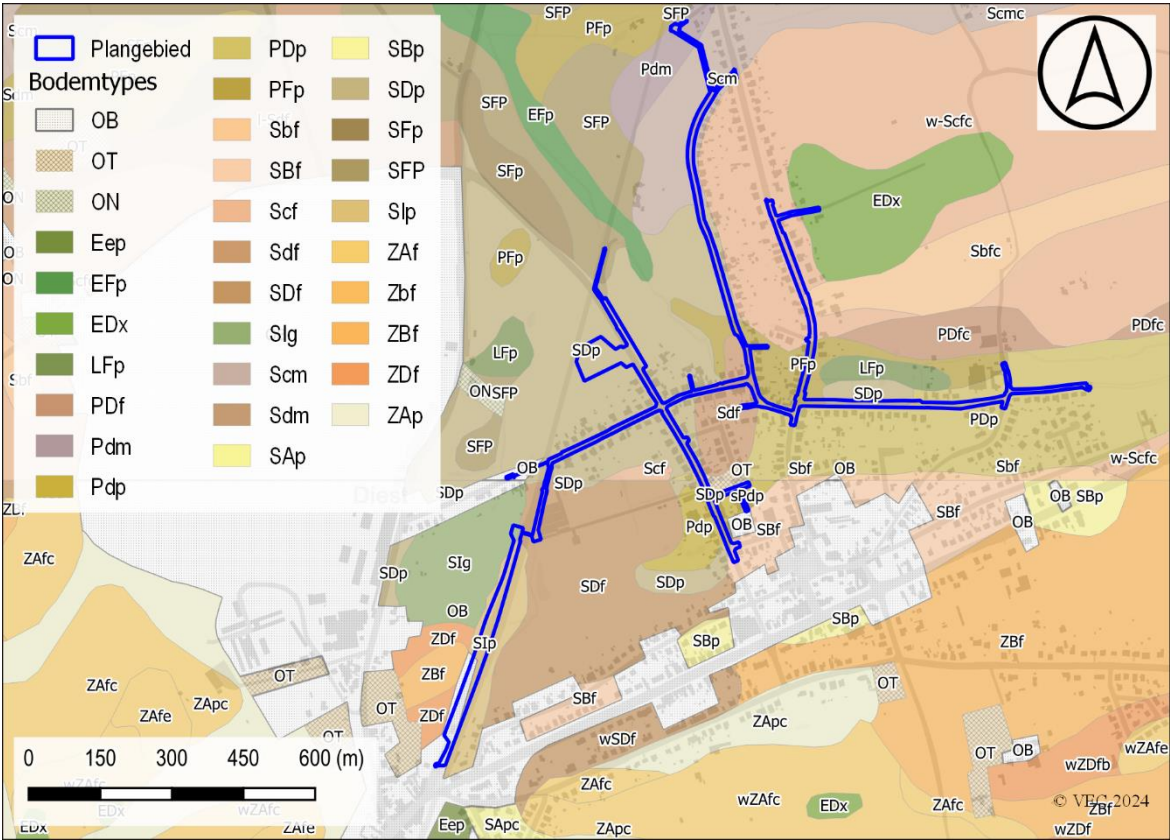
Het plangebied doorsnijdt verschillende bodemtypes. Op de meeste plaatsen wordt een lemig zandbodem aangetroffen die varieert van matig droog tot nat. Deze bodems hebben in het uiterste noorden een dikke antropogene humus A horizont (Scm) en meer centraal een weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont (Sbf, Scf, Sdf, SDf). In het centrale en zuidelijke deel komen ook bodems zonder profiel voor (SDp, Slp). Vanuit het midden van het plangebied naar het oosten wordt een matig droge tot zeer natte licht zandleembodem zonder profiel aangeduid (PDp, PFp).

Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 10: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)

1.2.2 Historisch kader

Historische situatie

Het plangebied bevindt zich te Schaffen, een deelgemeente ca. 3km ten noordoosten van de stadskern van Diest. De stad Diest ontwikkelde zich in de vroege middeleeuwen rond de Demer die Antwerpen met Leuven verbindt. In 1365 werd in een grote cirkel om de stad een omwalling opgetrokken met acht poorten en een dertigtal straten. In de 16de eeuw maakten de godsdienstoorlogen een einde aan de bloei van handel en lakennijverheid in de stad.²

Van de geschiedenis van Schaffen is weinig gekend. Het maakte deel uit van de heerlijkheid Kaggevinne en sinds 1977 behoort het tot Diest. De kerk van Schaffen werd in verscheidene fasen gebouwd met het 15de-eeuwse Gotische koor als oudste kern. Tijdens WOI leggen de Duitsers een vliegveld aan, dat nadien werd uitgebouwd tot militair opleidingscentrum voor valschermspringers.

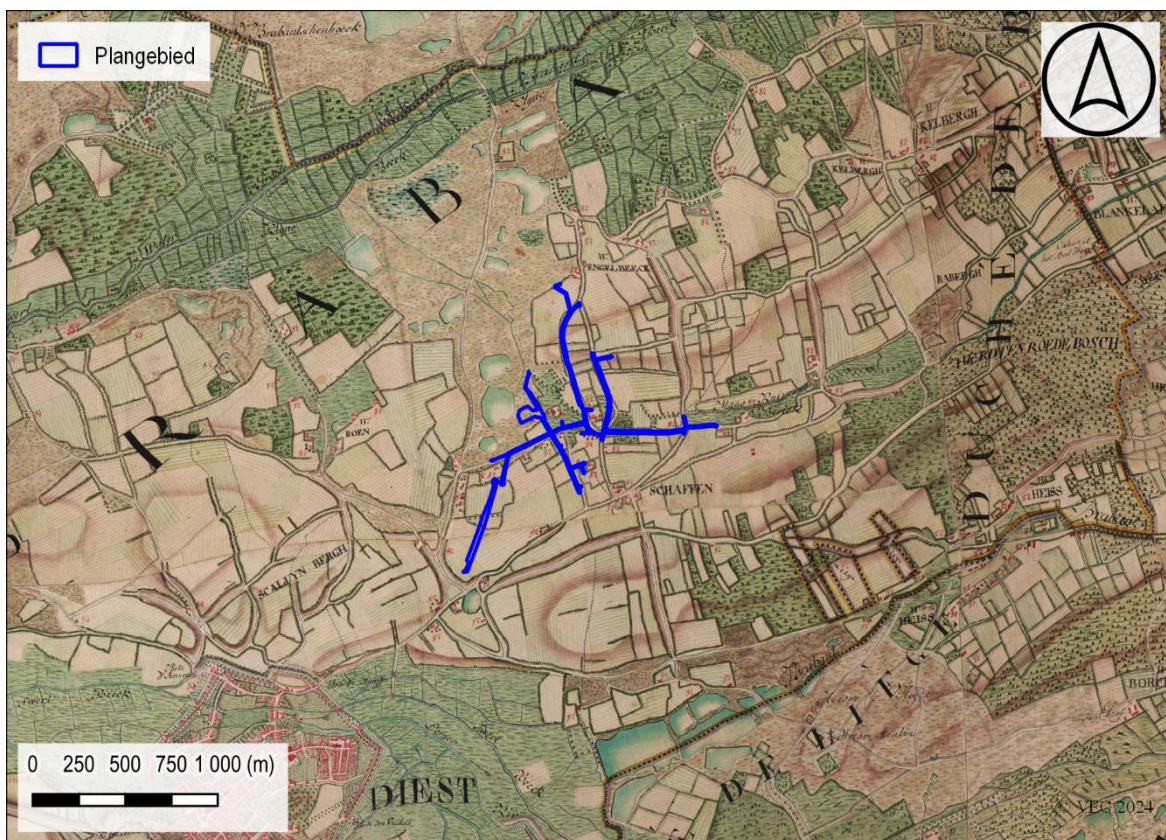
Historische kaarten

Uit de laatste eeuwen zijn voor grote delen van Vlaanderen kaartverzamelingen beschikbaar die in meer of mindere mate van detail een beeld geven van de historische ontwikkelingen in en rond het plangebied. Veel van deze verzamelingen zijn digitaal ontsloten en vormen als zodanig een archief van het Vlaamse landschap uit een periode waarin dit het meest aan menselijke invloeden onderhevig raakt. De oudste van deze kaarten dateert uit het midden van de 18de eeuw, de jongste betreffen satellietbeelden uit de laatste jaren. Aan de hand van deze kaarten zal de ontwikkeling van (de omgeving van) het plangebied in de Nieuwe en Nieuwste tijd geschetst worden.

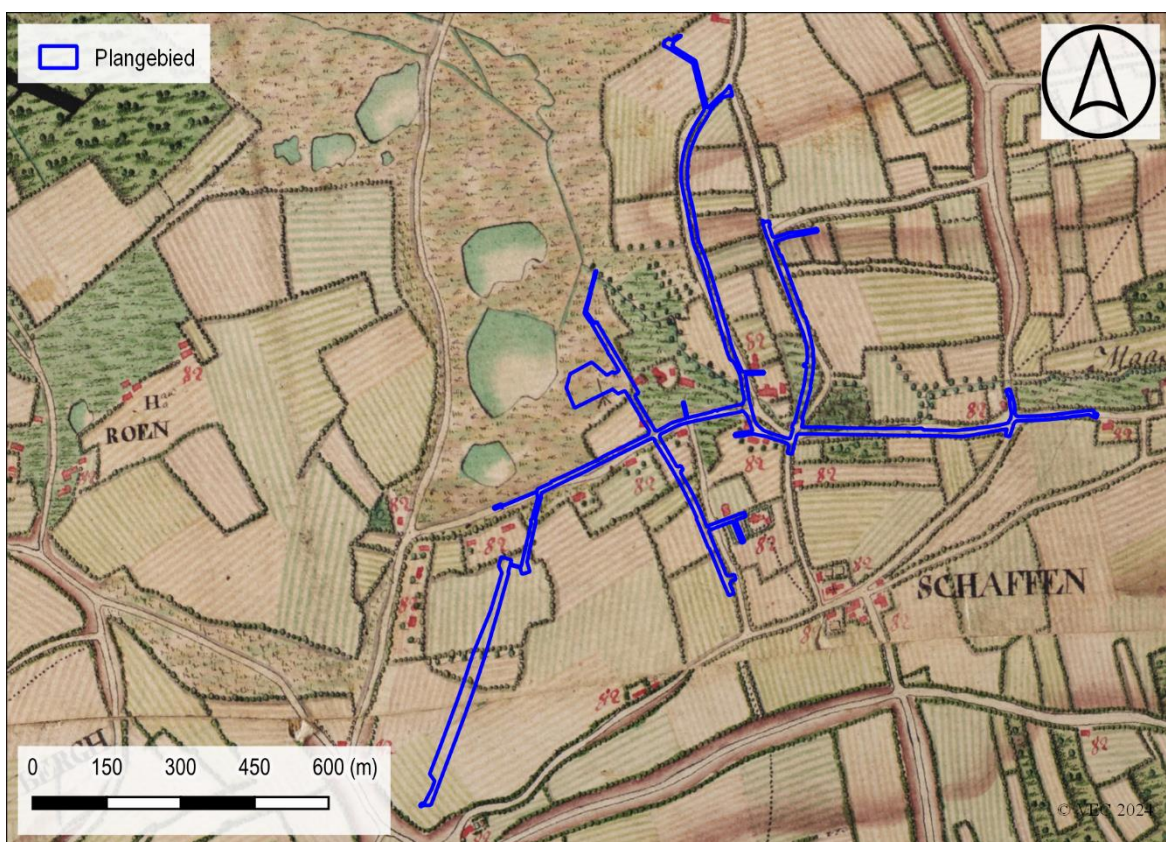
Schaffen kent in de 18de-19de eeuw een overwegend agrarisch karakter met uitgestrekte akkers en weilanden. In het noorden, ter hoogte van het geplande terrein voor grondverbetering, wordt in de 18de eeuw een heidelandschap weergegeven met in het westen daarvan enkele vijvers. Bewoning is zeer schaars en beperkt tot enkele verspreide boerderijen langsheen verschillende wegtracés. Een deel van deze tracés kennen reeds in de 18de eeuw grotendeels hun huidige ligging, nl. de Pater Daemsstraat, Waterstraat, Waterbosstraat en Kerkstraat. Het zuidelijke deel van de Vroentestraat kende in de 18de-19de eeuw een licht ander tracé. Het noordelijke deel van de Vroentestraat verschijnt pas op de kaarten uit de 19de-eeuw, maar eveneens met een iets ander tracé dan op heden het geval.

In de 20ste eeuw wordt langsheen het zuidwestelijke deel van het plangebied een spoorweg aangelegd, deze is duidelijk waar te nemen op de orthofoto uit 1971. Het wegtracé van de Vroentestraat, Waterstraat en Kerkstraat kent daar volledig zijn huidige verloop. Het lijkt daarop wel alsof de Pater Daemsstraat en Waterbosstraat gedeeltelijk een landelijker karakter kregen. Dit landelijke karakter van de Waterbosstraat blijft behouden op de orthofoto uit 1979-1990, waarop de Pater Daemsstraat wel duidelijk zichtbaar is. De bewoning langsheen de verschillende wegtracés is duidelijk toegenomen en neemt ook verder toe richting begin 21ste eeuw. In 2000-2003 krijgt de Waterbosstraat een duidelijker functie na inplanting van woningen aan de oostelijke zijde van deze uitgeruste weg en wordt ook het Vroentehof en de omliggende bewoning zichtbaar.

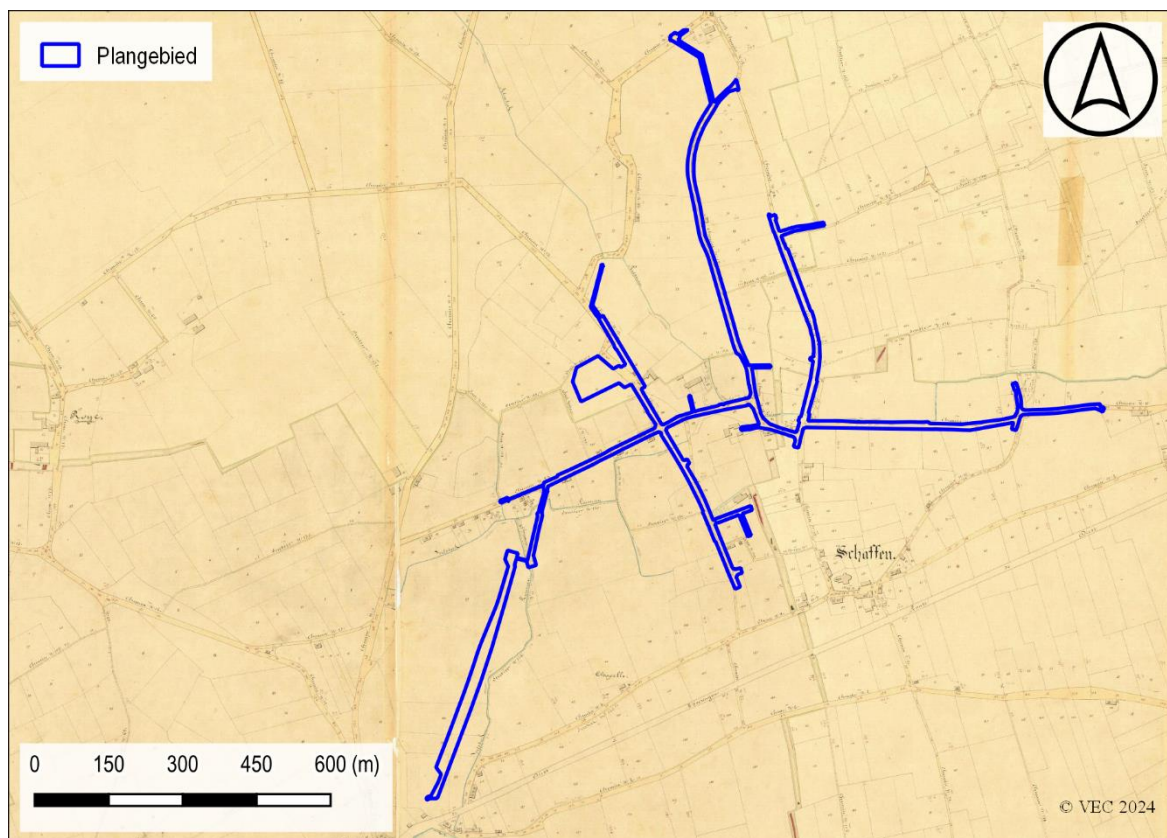
² Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Diest [online], <https://id.erfgoed.net/themas/13542> (geraadpleegd op 17 december 2024).

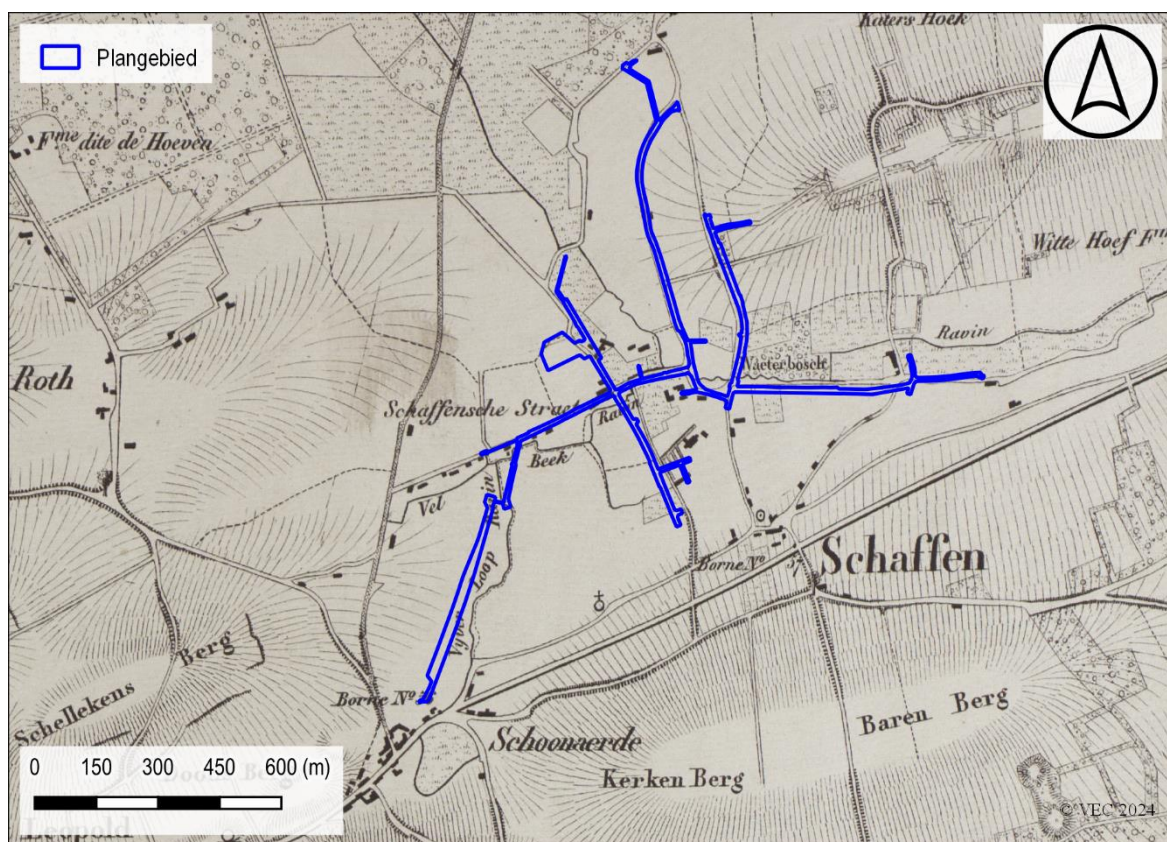
Figuur 11: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

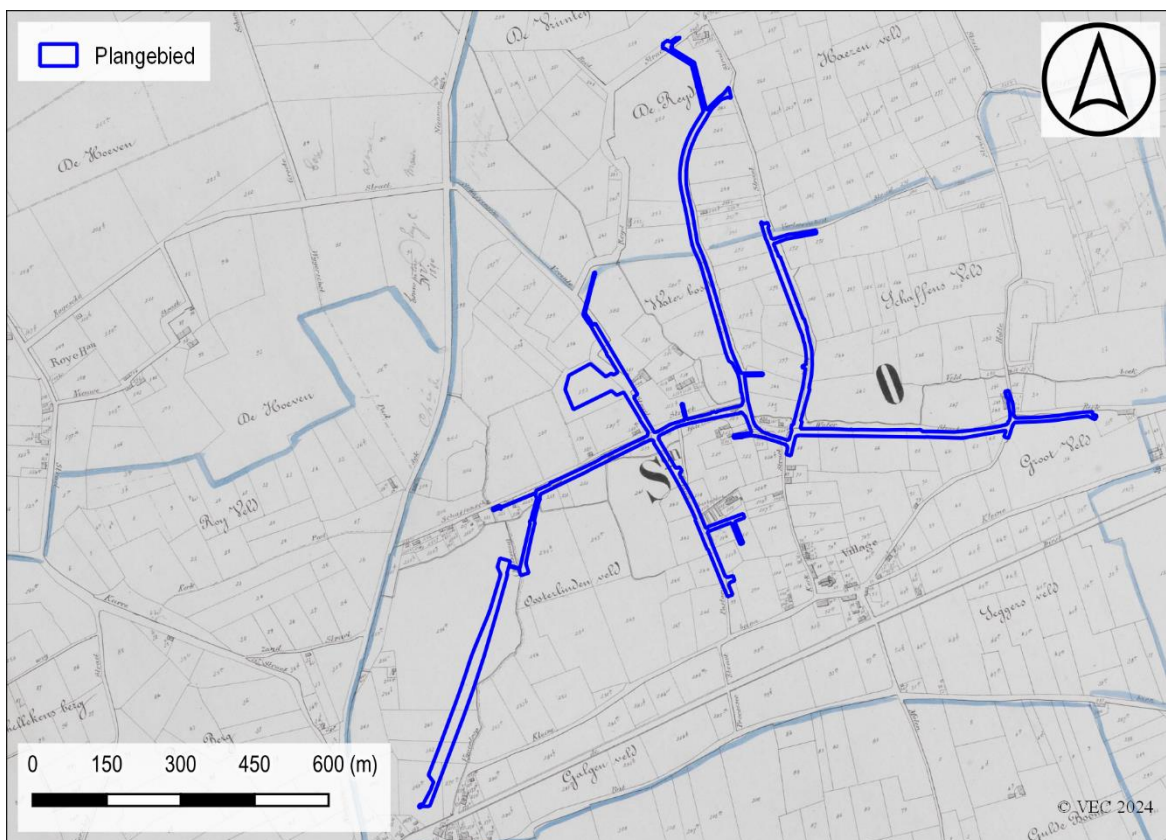
Figuur 12: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

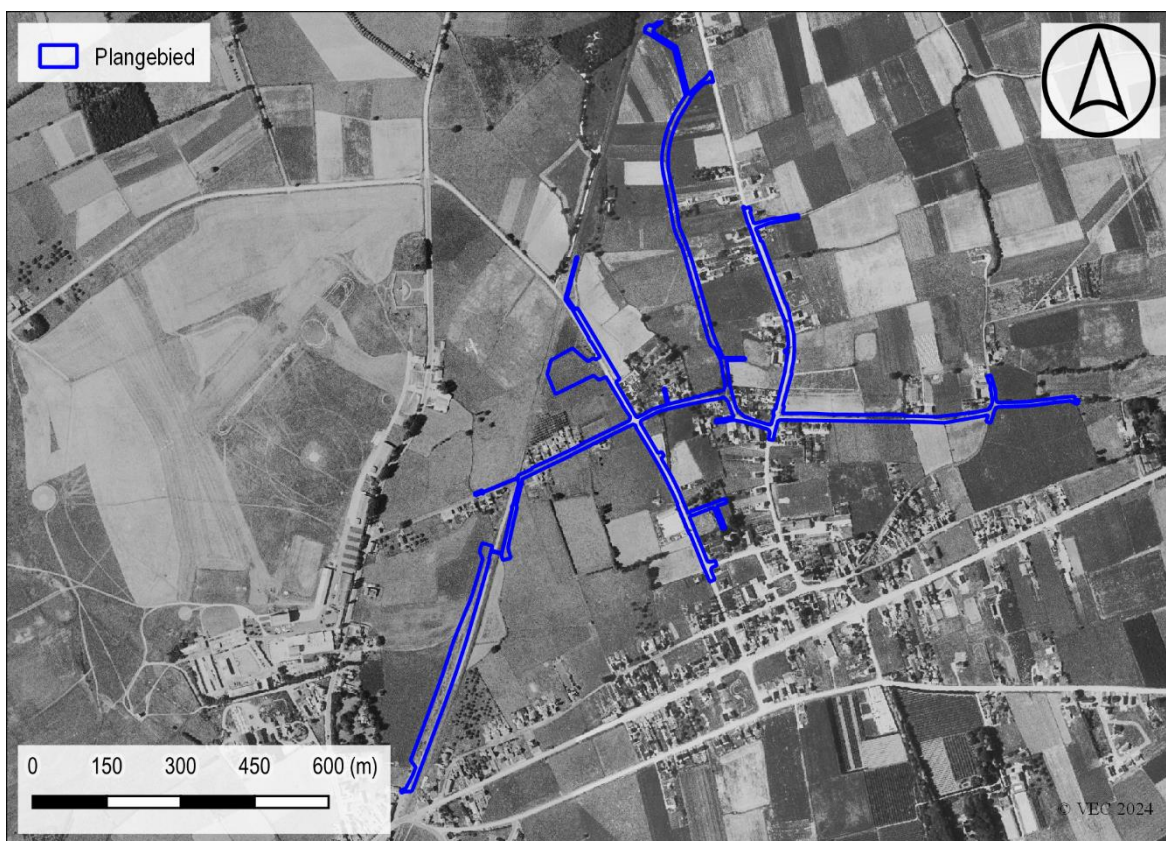
Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)

Figuur 14: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt)

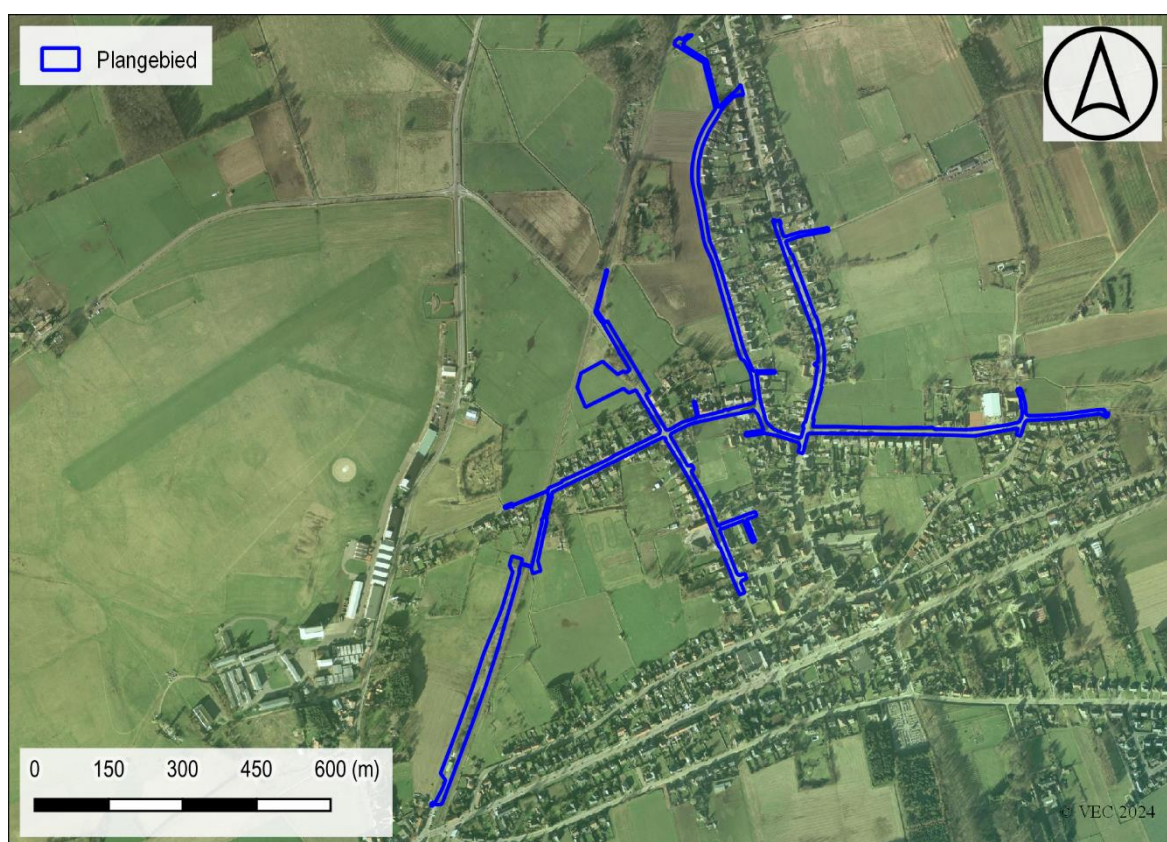
Figuur 15: Situering projectgebied t.a.v. Poppkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt)

Figuur 16: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt)

Figuur 17: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt)

Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt)

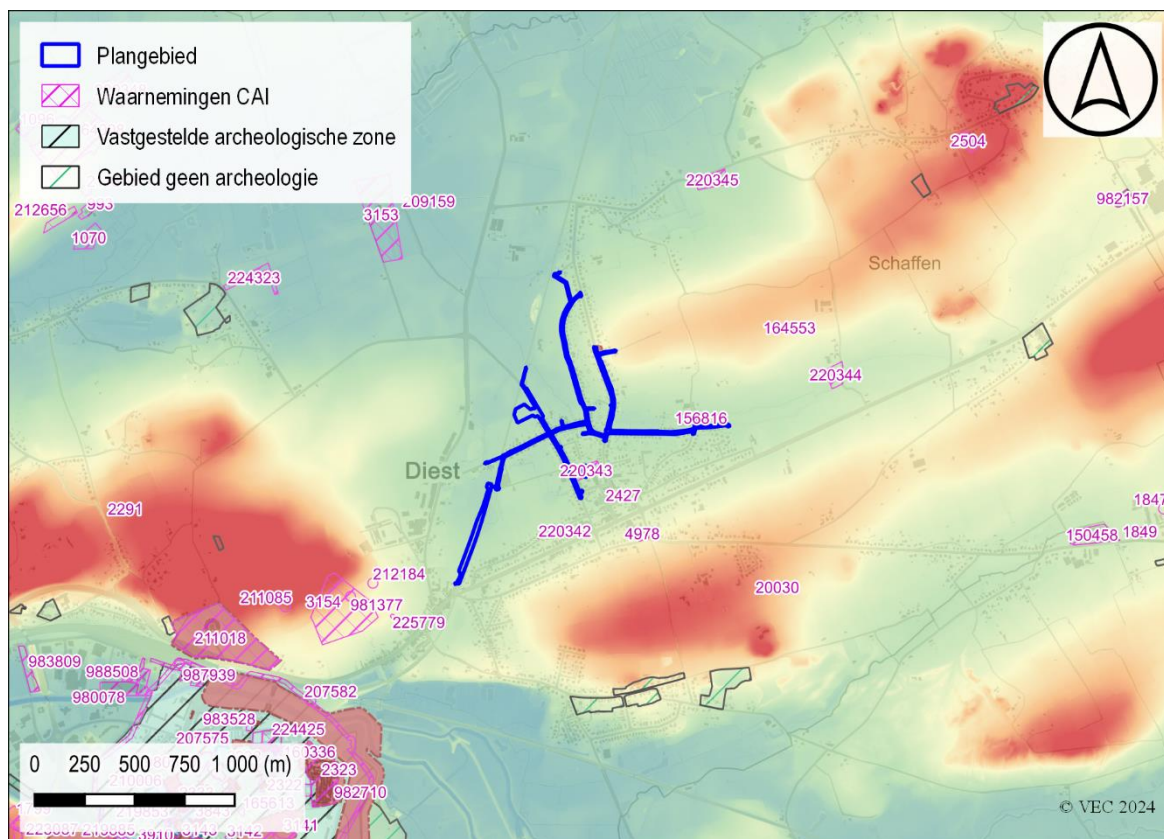

Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2013-2015 (© geopunt)

1.2.3 Archeologisch kader

CAI meldingen

Voor het onderzoeksgebied zijn in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed de volgende archeologische waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (Figuur 20):

Figuur 20: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).

In de ruime omgeving van het plangebied wordt een groot aantal meldingen in de CAI zichtbaar. Een groot aandeel wordt gevonden in de historische stadskern van Diest. Deze meldingen zijn echter niet relevant voor het huidige plangebied. Bij de onderstaande analyse en tabel wordt daarom vooral nadruk gelegd op meldingen buiten deze stadskern.

Er werden meerdere veldkarteringen uitgevoerd, waarbij op verschillende locaties lithische artefacten uit het Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum werden ingezameld. Ook aardewerk en metalen objecten uit de Romeinse tijd, middeleeuwen en nieuwe/nieuwste tijd zijn op enkele van deze locaties aangetroffen via veldkartering en metaaldetectie.

Archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem, buiten de stadskern, is tot op heden eerder beperkt. Deze onderzoeken tonen wel aan dat vooral op de hoger gelegen gronden er al een lange bewoningsgeschiedenis is met sporen van bewoning en begraving uit de Bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd, volle en late middeleeuwen.

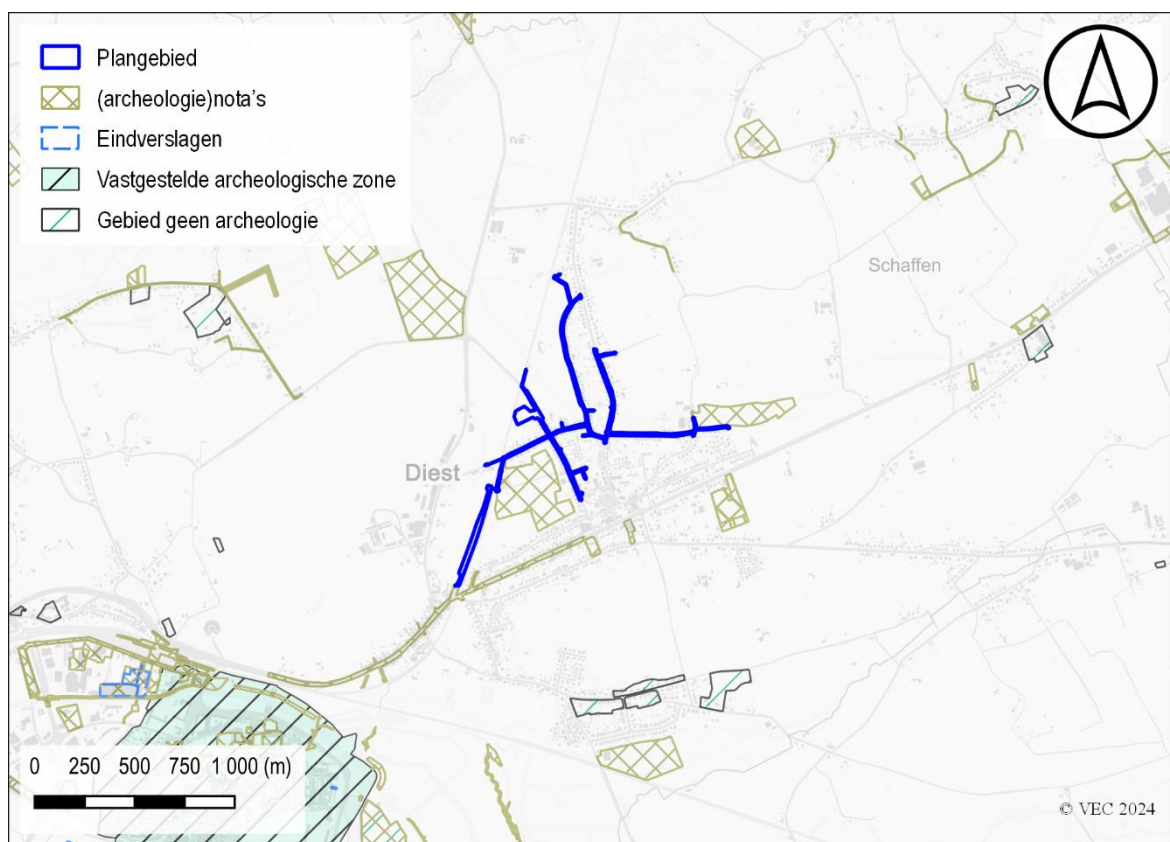
CAI nummer	datering	omschrijving
993	Late middeleeuwen	Hoeve
1070	17 ^{de} eeuw	Schans van Molenstede/Dassenaarde
1096	Volle middeleeuwen	Evaluerend terreinonderzoek (2006): grondsporen en aardewerk
1799	Mesolithicum, Late middeleeuwen	Veldkartering (2006): lithisch materiaal Metaaldetectie (2007): riemtongen, gespen
1845	Steentijd	Veldkartering: schrabbers, klingfragmenten, afslagen, kernen
1847	Steentijd	Veldkartering: schrabbers, afslagen, verbrande silex
1849	Mesolithicum	Veldkartering: microkling, trapezium
2291	16 ^{de} eeuw	Metaaldetectie (2007): munt, lakenlood
2504	Neolithicum, Metaaltijden	Toevalsvondst (begin 20 ^{ste} eeuw): gepolijste bijl, urnen
3153	17 ^{de} eeuw	Schans
3154	Bronstijd	Toevalsvondst (midden 19 ^{de} eeuw): ca. 200 urnen
4978	Middeleeuwen	Kerk?
20030	Late middeleeuwen	Toevalsvondst (2007): munt
52147	Steentijd	Veldkartering (1983-1984): ca. 30 afslagen, schrabbers, klingen
52325	Steentijd	Veldkartering (2006): kling
52326	Steentijd, ijzertijd	Veldkartering (2006): lithisch materiaal, glazen armband
52335	Steentijd	Veldkartering (2006): lithisch materiaal
52337	Steentijd, ijzertijd	Veldkartering (2006): enkele afslagen, glazen armband
52339	Steentijd	Veldkartering (2006): enkele afslagen
52340	Steentijd	Veldkartering (2006): enkele afslagen
52342	Steentijd	Veldkartering (2006): enkele afslagen
150115	17 ^{de} eeuw	Metaaldetectie (2008): munten
150458	16 ^{de} -18 ^{de} eeuw	Hezerschans
156816	Late middeleeuwen	Metaaldetectie (2011): munt
164008	WOI	Opgraving (2003): Duitse oefenloopgraven met kelder
164553	Neolithicum	Veldkartering (2013): mijnbouwkring, gepolijste bijl
207575	Late middeleeuwen	Stadsomwalling Diest
207582	Late middeleeuwen	Stadspoort: Zichemsepoort
209159	WOII	Crash site Stirling Mk III BK688 HA-A
210030	Volle middeleeuwen	Metaaldetectie (2015): gesplaat
210813	Nieuwe-Nieuwste tijd	Veldkartering (2016): steenpuin
210951	Onbepaald	Evaluerend terreinonderzoek (2012-2013): beschoeiing Demer, houten waterleiding
211018	19 ^{de} eeuw	Fort Leopold
211085	Bronstijd	Veldkartering: bronzen lanspunt
211873	16 ^{de} eeuw	Metaaldetectie (2016): munt
212184	Late middeleeuwen	Metaaldetectie (2016): munt
212560	16 ^{de} eeuw	Metaaldetectie (2017): munt
212656	WOI	Loopgraaf 1914
220342	18 ^{de} eeuw	Kapel
220343	18 ^{de} eeuw	Site met walgracht
220344	18 ^{de} eeuw	Site met walgracht
220345	18 ^{de} eeuw	Site met walgracht
220348	18 ^{de} eeuw	Site met walgracht
223087	Late middeleeuwen	Metaaldetectie (2019): munt
224323	Nieuwe tijd	Proefsleuvenonderzoek Rodestraat (2018): (paal)kuilen, greppel
224425	Nieuwste tijd	Proefsleuvenonderzoek Schoenmakerstraat (2017): recente ophogingslagen
225779	Romeinse tijd	Metaaldetectie (2020): munt

226441	Mesolithicum, Neolithicum, Bronstijd, Volle middeleeuwen, 16 ^{de} eeuw	Proefsleuvenonderzoek Turnhoutsebaan (2020): microkling, fragment vuursteenbijl, handgevormd aardewerk, sporen en aardewerk uit de volle middeleeuwen en 16 ^{de} eeuw
979806	Metaaltijden, middeleeuwen	Proefsleuvenonderzoek Schaluinveld (2020): greppels, kuilen, paalkuilen en grachten, handgevormd aardewerk, aardewerk
980078	Late middeleeuwen	Proefsleuvenonderzoek Zwartebeekplein (2020): greppels, kuilen
981377	Nieuwste tijd	Metaaldetectie (2020): 21 musketkogels, 3 gespen, munt, ...
981896	/	Proefsleuvenonderzoek Schoenmakerstraat (2021): geen sporen of vondsten
982157	Late middeleeuwen, Nieuwe tijd	Proefsleuvenonderzoek Baanhuisstraat (2021): poeren gevuld met ijzerzandsteen, paalkuilen, greppel
983032	Onbepaald	Verkennd booronderzoek Meldertsebaan (2021): aardewerk
983809	Late middeleeuwen, Nieuwe tijd	Proefsleuvenonderzoek Stationsomgeving (2022): greppels met aardewerk
988508	Bronstijd, IJzertijd, Romeinse tijd, Volle middeleeuwen, Late middeleeuwen	Opgraving Turnhoutsebaan (2020): kuil uit de bronstijd, opslag- en afvalkuilen en bijgebouwen uit de ijzertijd, (paal)kuilen en waterputten uit de Romeinse tijd, paalkuilen en tonput uit de volle middeleeuwen, bijgebouw en greppels late middeleeuwen
989378	Steentijd, Nieuwe tijd	Metaaldetectie (2013): lithisch artefact, musketkogels, lakenlood

Archeologienota's en nota's

Direct langsheen het plangebied zijn al 3 archeologienota's bekrachtigd. Tussen de spoorweg, de Pater Daemsstraat en Vroentestraat werd in 2019 een archeologienota opgemaakt voor de aanleg van wegenis, parking, wadi's, voetbalvelden en paardrijpistes (ID 11230). Er werd verder vooronderzoek in uitgesteld traject geadviseerd, maar mogelijks niet uitgevoerd. In het oosten van het plangebied werd een archeologienota opgemaakt voor de inrichting van het GOG dat gelijktijdig met de huidige werken zal uitgevoerd worden (ID 27990). Voor een deel van deze werken werd verder vooronderzoek in uitgesteld traject geadviseerd. De landschappelijke boringen werden eind oktober 2024 uitgevoerd, de nota is in voorbereiding. De profielen met hoofdzakelijk A-C horizont zijn weinig duidelijk en zeer nat, waardoor geen verder onderzoek geadviseerd wordt. Voor de riolerings- en wegeniswerken grenzend aan het zuiden van het plangebied werd meteen na het bureauonderzoek een vrijgave geadviseerd (ID 31125).

Daarnaast werden in de ruime omgeving van het plangebied, maar buiten de historische stadskern van Diest, recent 39 archeologienota's en 12 nota's ingediend in de omgeving van het plangebied. Bij 18 archeologienota's werd meteen na het bureauonderzoek een vrijgave geadviseerd op basis van de aard van de werken en/of een reeds verstoorde bodem. Voor 21 archeologienota's werd verder vooronderzoek in uitgesteld traject geadviseerd. Bij 12 projecten werd dit verder vooronderzoek al uitgevoerd en in een nota gerapporteerd. Het gaat over bovenvermelde proefsleuvenonderzoeken in de CAI en enkele nota's waarin enkel een landschappelijk bodemonderzoek beschreven werd.

Figuur 21: Situering projectgebied op het GRB-basisbestand met aanduiding van de (archeologie)nota's (©Geopunt).

1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK

1.3.1 Interpretatie en datering

De opdrachtgever plant rioleringswerken in een 9-tal straten in Schaffen (Diest) waar momenteel geen gescheiden riolering aanwezig is of waar zelfs helemaal geen riolering is. De doelstelling is om de woningen zoveel mogelijk aan te sluiten op het te realiseren gescheiden stelsel met DWA- en RWA-assen. Voor de verdere afvoer van de DWA naar een zuiveringsinstallatie wordt een persleiding evenwijdig aan de spoorweg aangelegd. Naar aanleiding van de rioleringswerken, wordt de wegenis in de betrokken straten volledig vernieuwd. Er wordt een terrein voor grondverbetering op het perceel met kadaster nr.193G. (5813 m²). Voor de inrichting van het terrein wordt de teelaarde afgegraven.

Het plangebied bevindt zich in de Zuiderkempen tussen verschillende beekvalleien. De Veldbeek die langsheen het plangebied stroomt, komt via de Kleinebeek terecht in de Demer. Het landschap van de Zuiderkempen wordt gekenmerkt door langgerekte, zuidwest-noordoost gerichte heuvelruggen. Het plangebied zelf ligt in een laaggelegen zone tussen twee van deze heuvelruggen in.

Volgens de Tertiair geologische kaart is de Formatie van Diest binnen het plangebied aan te treffen. De quartaire afzettingen vallen in te delen bij Profieltype 1 en 3a. Profieltype 1 bestaat uit eolische afzettingen uit het Weichseliaan. Profieltype 3a bestaat uit een sequentie van fluviatiele afzettingen van het Holoceen bovenop eolische afzettingen uit het Weichseliaan en fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan. Het plangebied doorsnijdt verschillende bodemtypes. Op de meeste plaatsen wordt een lemig zandbodem aangetroffen die varieert van matig droog tot nat. Deze bodems hebben een dikke antropogene humus A horizont, een weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont of geen profiel. Vanuit het midden van het plangebied naar het oosten wordt een matig droge tot zeer natte licht zandleembodem zonder profiel aangeduid.

Het plangebied bevindt zich te Schaffen, een deelgemeente ca. 3km ten noordoosten van de stadskern van Diest. Van de geschiedenis van Schaffen is weinig gekend. Tijdens WO1 leggen de Duitsers een vliegveld aan, dat nadien werd uitgebouwd tot militair opleidingscentrum voor valschermspringers. Schaffen kent in de 18de-19de eeuw een overwegend agrarisch karakter met uitgestrekte akkers en weilanden. Bewoning is zeer schaars en beperkt tot enkele verspreide boerderijen langsheen verschillende wegtracés. Een deel van deze tracés kennen reeds in de 18de eeuw grotendeels hun huidige ligging. In de 20ste eeuw wordt langsheen het zuidwestelijke deel van het plangebied een spoorweg aangelegd. De bewoning langsheen de verschillende wegtracés neemt duidelijk toe eind 20ste-begin 21ste eeuw.

In de ruime omgeving van het plangebied wordt een groot aantal meldingen in de CAI zichtbaar. Een aanzienlijk aandeel wordt gevonden in de historische stadskern van Diest. Er werden meerdere veldkarteringen uitgevoerd, waarbij op verschillende locaties lithische artefacten uit het Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum werden ingezameld. Archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem, buiten de stadskern, is tot op heden eerder beperkt. Deze onderzoeken tonen wel aan dat vooral op de hoger gelegen gronden er al een lange bewoningsgeschiedenis is met sporen van bewoning en begraving uit de Bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd, volle en late middeleeuwen.

1.3.2 Verwachting en conclusies

De voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvragen kunnen als volgt worden beantwoord:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*

Het plangebied ligt in een laaggelegen zone ter hoogte van de Veldbeek en tussen twee heuvelruggen in. Op de meeste plaatsen wordt een lemig zandbodem aangetroffen die varieert van matig droog tot nat. Deze locatie moet ongetwijfeld de interesse van de prehistorische mens hebben gewekt. Archeologisch wordt dit mee ondersteund door vondsten van lithische artefacten uit het Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum bij meerdere veldkarteringen. Er kan voor het plangebied dan ook een potentieel voor het aantreffen van prehistorische artefactenconcentraties vooropgesteld worden.

Archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem, buiten de stadskern van Diest, is tot op heden eerder beperkt. De verrichte onderzoeken tonen wel aan dat vooral op de hoger gelegen gronden er al een lange bewoningsgeschiedenis is met sporen van bewoning en begraving uit de Bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd, volle en late middeleeuwen. Hoewel het plangebied eerder laaggelegen is, is het door de droge bodems niet uitgesloten dat ook hier sporen van bewoning vanaf het Neolithicum kunnen worden aangetroffen. Het plangebied betreft bovendien de dorpskern van deelgemeente Schaffen waar al voor de 18de eeuw bewoning langsheen de wegtracés werd ingepland omringd door akkers en weilanden. Ook voor sporensites is er aldus een archeologisch potentieel aanwezig op het plangebied.

- *Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?*

Naar aanleiding van de rioleringswerken, wordt de wegenis in de betrokken straten volledig vernieuwd zij het wel vrijwel volledig binnen het huidige gabarit. Deze werken zorgen niet of nauwelijks voor een verdere verstoring van het archeologisch bodemarchief. Er kan aldus een vrijgave geadviseerd worden voor de wegeniswerken.

De nieuwe DWA- en RWA-riolering zal grotendeels aangelegd worden onder de huidige rijweg, binnen openbaar domein. De meerderheid van de rioleringswerken vinden op deze manier plaats in een zone waar minstens een deel van het archeologisch bodemarchief reeds verstoord werd. Hoewel de werken een verdere verstoring kunnen veroorzaken van dieper bewaarde archeologische niveaus, zal verder onderzoek omwille van de aard van de werken niet leiden tot nuttige kenniswinst. Er kan aldus een vrijgave geadviseerd worden voor de aanleg van nieuwe riolering onder de wegenis.

Op enkele locaties worden werken voor de DWA uitgevoerd buiten het bestaande gabarit. Het betreft enerzijds de aanleg van persleidingen in de berm langsheen de spoorweg en doorheen agrarisch gebied richting de Reydtstraat. De werkzone voor de aanleg ter hoogte van de spoorwegberm is ca. 12m breed, de werkzone in agrarisch gebied is ca. 6-8m breed. De aanleg van persleidingen zorgen amper voor verstoring van het archeologisch bodemarchief en bij de werkzones worden geen afgravingen gepland. Omwille van de aard van de werken bij de aanleg van deze persleidingen kan hiervoor ook meteen een vrijgave geadviseerd worden.

Anderzijds betreft het ook de aanleg van 2 pompstations langs de Vroentestraat (ter hoogte van het geplande terrein voor grondverbetering) en in de Reydtstraat. Hoewel de aanleg hiervan een verdere verstoring van het bodemarchief met zich meebrengt, is het door de beperkte oppervlakte weinig zinvol om verder onderzoek te adviseren aangezien de mogelijkheid tot nuttige kenniswinst zeer beperkt is. Pompstation 1 sluit echter aan bij het terrein voor grondverbetering waardoor de redenering van de beperkte oppervlakte hier niet meer geldt en wel verder onderzoek kan voorzien worden.

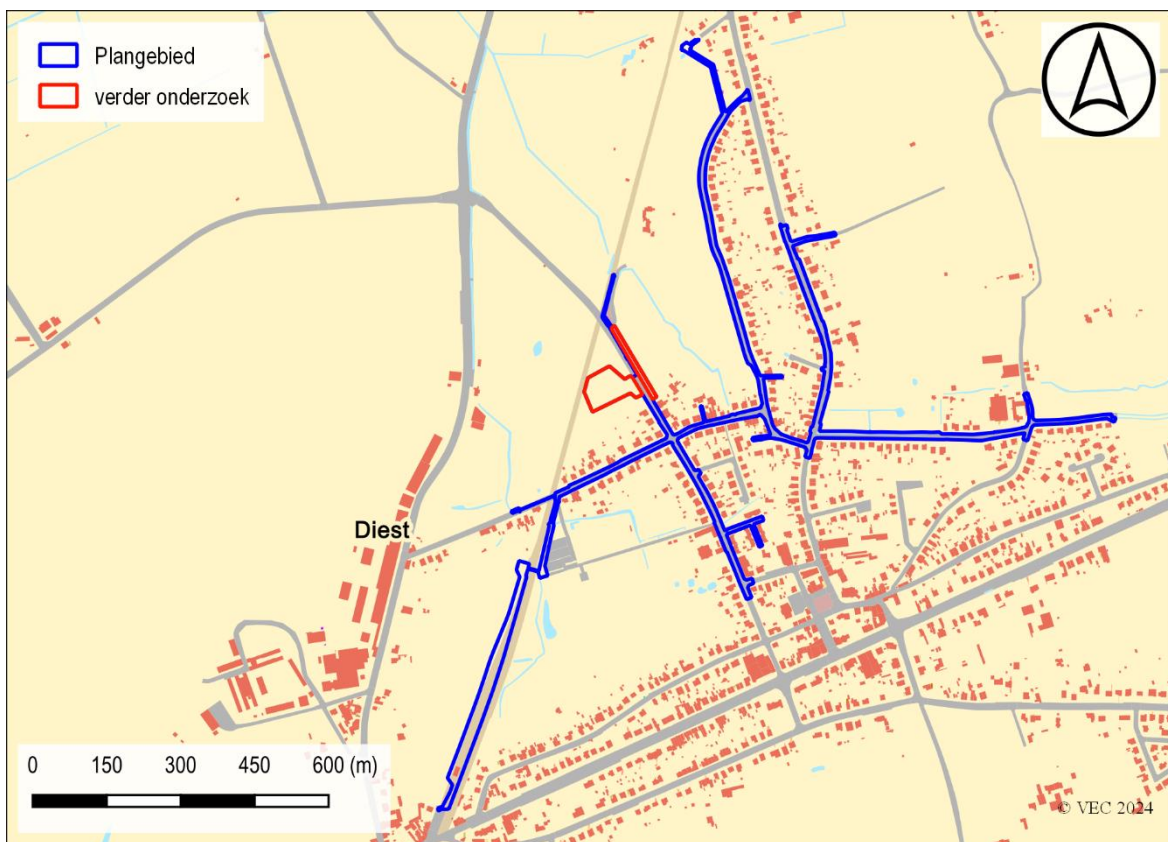
Op enkele locaties wordt het regenwater afgevoerd via een nieuw aan te leggen grachtsysteem. Dit is het geval in het uiterste noorden van de Vroentestraat waar een 4,5m brede gracht tot 1-1,5m diep wordt aangelegd. Over bijna de volledige lengte van de Waterbosstraat wordt ook een nieuwe gracht voorzien van 2m breed tot 80cm diep. Deze werken zorgen voor een verdere verstoring van het archeologisch bodemarchief over een aanzienlijke totale oppervlakte. Langsheen de Waterbosstraat gaat het over een zeer smalle strook van 5m breed (inclusief werkzone). De kans op nuttige kenniswinst is hier omwille van de vorm en beperkte breedte zeer klein, waardoor een vrijgave hier wordt voorzien. Langsheen de Vroentestraat betreft het een strook van ca. 10m breed (inclusief werkzone). Aangezien het echter nog steeds gaat over een smalle strook is verder onderzoek hier enkel aangewezen voor onderzoek naar artefactenconcentraties.

Op perceel 193G zal een tijdelijk terrein voor grondverbetering (ca. 5813m²) gerealiseerd worden. De teelaarde (min. 30cm) van dit perceel wordt voorafgaandelijk afgegraven. Deze werken zorgen mogelijks voor een verstoring van het archeologisch bodemarchief. Verder onderzoek wordt hier dan ook geadviseerd.

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

De geplande werken kunnen een impact hebben op het kennispotentieel van eventuele archeologische waarden binnen het plangebied. De aan- of afwezigheid van een archeologisch vindplaats, de karakteristieken en de bewaringstoestand van een eventuele site en welke waarde ze heeft, zijn echter nog onvoldoende vastgesteld. Daarom is verder vooronderzoek nodig in de zone rond pompstation 1 en het geplande terrein voor grondverbetering op percelen 183/2 en 193G (ca. 6000 m²), alsook in de zone voor de aanleg van nieuwe grachten langsheen de Vroentestraat (ca. 1500m²).

De eerstvolgende stap in het vervolgonderzoek is landschappelijk booronderzoek op alle onderzoekszones. Met een landschappelijk bodemonderzoek kan meer inzicht verkregen worden in de bodemopbouw en de ontwikkeling van het hoogteprofiel van het plangebied. Ook kan de intactheid van de bodem beter bepaald worden. Hiermee kan getoetst worden of de verwachting op artefactensites uit de Steentijd voor beide onderzoekszones enerzijds en sporensites uit het Neolithicum tot Nieuwe tijd op de onderzoekszone rond het terrein voor grondverbetering anderzijds gehandhaafd kan blijven. Bij handhaving van de verwachting op vondstensites uit de Steentijden dient het landschappelijk booronderzoek opgevolgd te worden door verkennend/waarderend archeologisch booronderzoek (met proefputten) en bij handhaving van de verwachting op sporensites door proefsleuvenonderzoek.

Figuur 22: Aanduiding van de onderzoekszones voor verder vooronderzoek in de vorm van landschappelijke boringen

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

KAARTMATERIAAL

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris [1771-1778]

Atlas der Buurtwegen d.d. 1842

Topografische kaart van Vandermaelen d.d. 1846 – 1854

Popp-kaart d.d. 1842-1879

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroerenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering ruime omgeving projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 3: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt	6
Figuur 4: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).9	
Figuur 5: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	10
Figuur 6: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	10
Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	11
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)	12
Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)	13
Figuur 10: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)	13
Figuur 11: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)	15
Figuur 12: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)	15
Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)	16
Figuur 14: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt) ...	16
Figuur 15: Situering projectgebied t.a.v. Poppkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt)	17
Figuur 16: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt)	17
Figuur 17: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt)	18
Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt)	18
Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2013-2015 (© geopunt)	19
Figuur 20: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).	20
Figuur 21: Situering projectgebied op het GRB-basisbestand met aanduiding van de (archeologie)nota's (©Geopunt).	23
Figuur 22: Aanduiding van de onderzoekszones voor verder vooronderzoek in de vorm van landschappelijke boringen	27

CHRONOLOGISCH KADER

